

Språkvetenskapliga fakulteten

Sammanfattande bedömarutlåtande efter utvärdering av
forskarutbildningsämnena vid Institutionen för nordiska språk,
Institutionen för lingvistik och filologi, samt Institutionen för
moderna språk vid Uppsala universitet, Språkvetenskapliga
fakulteten

den 16 augusti 2022

Bedömarutlåtande
16 augusti 2022

1. Uppdraget

Bedömarpanelens uppdrag har bestått i att utifrån universitetets kriterier för utbildningsutvärdering enligt Riktlinjer för Uppsala universitets modell för utbildningsutvärderingar (UFV 2015-475) och med stöd i Språkvetenskapliga fakultetsnämndens modell för kvalitetsuppföljning och utbildningsutvärderingar 2017-2022 (Språkfak 2018/13) utvärdera forskarutbildningsämnena vid Institutionen för nordiska språk, Institutionen för lingvistik och filologi samt Institutionen för moderna språk vid språkvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet.

I bedömarpanelen ingick följande personer:

- Margaretha Fahlgren, professor emerita, Uppsala universitet
- Fanny Forsberg Lundell, professor, Stockholms universitet
- Claes Gejrot, docent, Riksarkivet
- Anna Hannesdóttir, professor emerita, Göteborgs universitet
- Andreas Keränen, doktorand, Göteborgs universitet
- Ida Melander, doktorand, Örebro universitet
- Sven Strömqvist, professor emeritus, Lunds universitet

Panelen uppfattar sin roll som "critical friends" som ger råd men som också försöker identifiera eventuella akuta problem som måste åtgärdas omgående.

Språkvetenskapliga fakultetsnämnden har valt att som grundprincip använda forskarutbildningsämne som utvärderingsenhet. Emellertid ser bedömarpanelen det som avgörande att analysera och värdera forskarutbildningsämnena i sitt större organisatoriska sammanhang. Flera av de problem och utmaningar som vi observerat är gemensamma för flera forskarutbildningsämnen och lösningar på problemen och möjligheter att utveckla forskarutbildningarna är i många fall en process som ligger på institutions- och fakultetsnivå snarare än på det enskilda ämnet. Innan vi i vår rapport går in på de enskilda forskarutbildningsämnena ger vi därför en kort översikt över ämnesövergripande förutsättningar och utmaningar. Och efter genomgången av de enskilda ämnena avslutar vi med ett avsnitt om vägar framåt för fakulteten.

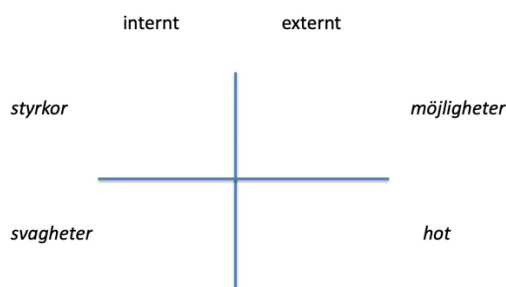
2. Underlag och genomförande

Underlag för bedömningsarbetet inhämtades i två steg. I februari 2022 fick panelen ta del av styrdokument, självvärderingar, publikationslistor, kursplaner och valda individuella studieplaner samt vissa verksamhetsplaner och strategidokument. I april gjorde panelen platsbesök vid fakulteten under en hel arbetsvecka. Tyngst vägande som underlag för vår rapport var självvärderingarna och platsbesöken.

Vid platsbesöken fördes samtal med fakultetsledningen, institutionsledningarna och kollegierna samt med företrädare för vart och ett av de sammanlagt fjorton forskarutbildningsämnena. Dessutom samtalade vi med representanter för institutionernas doktorander. Våra samtal strukturerade vi i huvudsak efter en klassisk SWOT-analys (se figuren nedan), alltså en analys av Strengths/Styrkor, Weaknesses/Svagheter, Opportunities/Möjligheter och Threats/Hot. Styrkor och Svagheter är

interna, det vill säga sådant som man själv på sin organisatoriska nivå har makt över. Möjligheter och Hot är externa, det vill säga sådana faktorer som man själv inte kontrollerar men som likväl kan påverka verksamheten på ett avgörande sätt (t ex externfinansiering, propositioner, beslut högre upp i den organisatoriska hierarkin).

Vi inledde våra samtal med samma öppna frågor (Vilka är era främsta styrkor? Vilka är era främsta svagheter?) för att därefter gå in på mer ämnesspecifika aspekter. Med doktoranderna inledde vi med frågorna Vad är bäst med att vara doktorand på institutionen? och Vad är sämst med att vara doktorand på institutionen?

Figur. SWOT-analys

3. Ämnesövergripande förutsättningar och utmaningar

Institutionen för nordiska språk består av ett enda forskarutbildningsämne (FU-ämne) men med många olika inriktningar, institutionen för lingvistik och filologi består av nio FU-ämnena, och institutionen för moderna språk av fyra FU-ämnena. FU-ämnenas storlek påverkar de utmaningar man måste hantera och bland de små FU-ämnena finns en stor variation i hur man möter utmaningarna. En del fungerar bättre, en del sämre. Den stora majoriteten FU-ämnena är personalmässigt så små att det blir svårt att driva eller utvärdera principer om lika villkor inom ämnesområdet. Hållbarhetsperspektivet behandlas summariskt i flera av självvärderingarna medan några reflekterar djupare och redovisar strategiska åtgärder. Till exempel meddelar några ämnena att det finns ett miljöombud och att man återvinner. Andra lyfter blicken och redovisar hur de uppmärksammar doktoranderna på vikten av att arbetsplanera och prioritera, ger stöd efter sjukfrånvaro och tränar dem i stresshantering både under utbildningen och för livet efter disputationen. Några formulerar även ett ämnesperspektiv och tar in ämnets hållbarhet i bilden. Ett ämne lyfter i sin självvärdering att de ger stöd åt utländska doktorander att "klara kontakten med dokument och situationer på svenska som ett led i arbetet med en hållbar miljö och en heterogen och internationell miljö som knyts samman av en gemensam ambition att kunna kommunicera över språk- och kulturgränser, gärna både på svenska och engelska."

På vår första öppna fråga (Vilka är era främsta styrkor?) svarar alla ämnena att man ser sin bredd och mångfald som en styrka. På vår andra fråga (Vilka är era främsta svagheter?) svarar man att bredden och mångfalden samtidigt innebär ett problem och en utmaning. Den lilla miljön som försöker göra mycket (läs: för mycket) är sårbar. Det är i längden svårt att upprätthålla bredden vid en liten och specialiserad miljö; det är svårt att få tag på ersättare när någon blir sjuk; den psykosociala miljön försämras när få förväntas göra alltför mycket. Det är uppenbart att prioriteringar är nödvändiga i detta läge. Bedömarens intryck är dock att prioriteringar inte görs i den utsträckning som

behövs för att hantera problemen med en liten miljö. För doktorandernas del finns risken att hamna i ett alltför tätt beroendeförhållande till sina handledare.

En konstruktiv approach som flera ämnen formulerar är att utveckla samarbeten med andra ämnen, såväl inom fakulteteten som över fakultetsgräns. Flera ämnen vittnar emellertid om att det är svårt att åstadkomma samarbeten inom fakulteten – och ibland till och med inom institutionen – och att det är ännu svårare över fakultetsgräns. Det är ofta lättare att skapa samarbetsrelationer på internationell nivå och flera ämnen framhåller sina internationella kontakter och samarbeten som styrkor; internationalisering är en av universitetets fem strategiska prioriteringar. Flera ämnen ser också möjligheter på nationell nivå, till exempel i form av nationella forskarskolor.

I termer av SWOT-analysen vittnar självvärderingarna och platsbesöken om att man gärna lägger ut texten kring styrkor men talar mindre om svagheter och utmaningar. De flesta ämnena reflekterar i mycket liten utsträckning kring möjligheter och hot. Nära sammanhängande med detta är bristen på en övergripande vision, långsiktiga mål och strategiska prioriteringar.

4. Korta bedömningar ämne för ämne inklusive åtgärder som behöver vidtas

4.1 Institutionen för nordiska språk

FU-ämne:

Nordiska språk

Allmänna observationer

Forskarutbildningen i nordiska språk är institutionens enda forskarutbildningsämne. Samtidigt ger man utrymme för en rad olika inriktningar på avhandlingsarbetena. Institutionens storlek gör att förutsättningarna för forskarutbildning är mycket goda.Handledarkapaciteten är stor och ämneskompetensen bred i den samlade, kvalificerade lärarkåren. Vid behov kompletteras handledarstaben med biträdande handledare vid andra lärosäten. Utbildningen har en stabil struktur och tydliga stödfunktioner i form av en disputerad studierektor för forskarutbildningen och en forskningskoordinator. Utbildningens omfattning i antalet doktorander och kontinuiteten genom årlig antagning möjliggör ett aktivt doktorandsamarbete och ett faddersystem för nyantagna. Förutsättningarna för en välfungerande forskarutbildning är goda. Ytterligare en styrka hos nordiska språk är medvetenheten om att det finns en arbetsmarknad utanför akademien som kan vara intressant och viktig. Man har till exempel ett nära samarbete med Institutet för språk och folkminnen.

De sidor som panelen uppfattar som svagheter som på sikt bör åtgärdas är bristande fokus på att träna studenterna i att ansöka om externa medel. Trots att arbetsmarknaden är god för disputerade nordister innebär de arbetsuppgifter som erbjuds den nydisputerade huvudsakligen undervisning med begränsat utrymme för egen forskning. Även en strategi för doktorandernas publicering, främst i icke-nordiska kanaler, efterlyses.

Särskilt noterbart

Den obligatoriska kursen "Att doktorera i nordiska språk" ger en gemensam kunskapsbas för avhandlingsprojektens olika inriktningar. Kursen skulle kunna vara en modell för en liknande gemensam baskurs för forskarutbildningarna vid de två andra institutionerna och så även den struktur och den systematik som etablerats för utbildningen. Förutom de traditionella områdena

inom forskarutbildningsämnet nordiska språk utpekats två inriktningar som angelägna områden att satsa på: svenska som andraspråk och svenska med didaktisk inriktning.

Kritiska frågor

Vid besöket framkom att det skulle behövas ytterligare förtydliganden av roll- och ansvarsfördelningen mellan handledare och doktorander.

Man behöver se över bedömningen av den tid som doktorander antagna på fyra år utan undervisningsinsatser respektive fem år inklusive undervisningsinsatser förväntas lägga ner. Beräkningen av prolongation för undervisning på timbasis utöver den fyraåriga tjänsten uppfattas som striktare än för undervisning inom den femåriga tjänsten. Kommunikationen mellan studierektor, handledare och doktorand måste vara tydlig beträffande planering av undervisningen samt beräkning av tidsersättning för den.

De höga sjukskrivningstalen som framgår av underlaget måste följas upp. Institutionen sticker ut i detta hänseende, trots många goda förutsättningar. Det talas också om att det finns en kultur där det är "mer accepterat" att sjukskriva sig. Prefekten bör notera och se över detta. Problem med administrativa rutiner runt undervisning verkar vara en av källorna till stress.

4.2 Institutionen för lingvistik och filologi

Allmänna observationer

Institutionen rymmer en mängd olika kompetenser, forskningsområden och metoder. Emellertid verkar flera ämnen arbeta mer eller mindre var för sig inom institutionen och den interna kommunikationen är svag. Rent allmänt kan sägas att ett större fokus på utvecklingen av de generiska förmågor som formuleras i utbildningsplanen behövs. I dagsläget är detta knappt märkbart i vissa av ämnena.

Särskilt noterbart

Vid vårt möte med institutionsledningen framhöll den att försök gjorts för att skapa samarbete mellan institutionens ämnen men att dessa inte givit önskat resultat. Institutionsledningen menade att det idag saknas tillräckliga incitament för samarbete. Här behöver institutionsledningen vara mer aktiv.

Kritiska frågor

Ett måste för institutionen är att tillsätta en disputerad studierektor för forskarutbildningsnivån. Studierektorsfunktionen kan bland annat bli en lösning på att kursutvärderingar inte genomförs "eftersom de inte kan vara anonyma". Den lilla miljön gör att anonymiteten i och för sig är omöjlig men doktoranden slipper konfrontera läraren/handledaren med eventuellt kritiska synpunkter. Det är dessutom viktigt att prefektfrågan löses.

En satsning på gemensamma FU-kurser skulle i bästa fall kunna leda till att man belyste det som är gemensamt för små språkämnen och därmed skapade en större miljö.

En förbättrad informationsstruktur inom institutionen skulle stärka såväl forskar- som doktorandkollegiet. Här finns en rad möjliga åtgärder såsom ett gemensamt kalendarium för seminarier, forskarutbildningskurser och gästföreläsningar.

FU-ämnena:

Datorlingvistik

Allmänna observationer

Datorlingvistik är ett mångfacetterat och flervetenskapligt ämne med en rad gränssytor mot samhället utanför akademien. Det spänner över matematiska modeller av språklig struktur, artificiell intelligens och maskininlärning, informationsteknologi, kommunikationssystem med mera. Ämnet är dynamiskt och expansivt och styrkor som representanterna för ämnet framhåller i samtalen inkluderar: brett utbud, bra lärare, bra doktorander (stark internationell rekrytering), reading groups som studieform, paper clinic som stöd för publiceringsförsök, framgångsrik konkurrens om externa medel, intressanta och väl fungerande internships med företag under utbildningen.

Särskilt noterbart

Utbildningen är individualiserad beroende på doktorandens inriktning. Den gemensamma kärnan är i antal poäng räknat relativt liten.

Kritiska frågor

Ett problem som lyftes i samtalen inkluderar en brist på adekvat komputationell infrastruktur. En gemensam kurs i forskningsetik och nära relaterade frågor efterlystes.

Vi noterade också att en viss otydlighet råder beträffande hanteringen av de generiska förmågorna samt av hur kunskapsmålen uppnås.

Grekiska resp. grekiska med inriktning mot bysantinologi

Allmänna observationer

Grekiskan sticker ut som en liten miljö som är strategisk och framåtriktad. Den arbetar proaktivt när det gäller externa forskningsprojekt och samarbeten inom fakulteten och med ämnen vid andra fakulteter, till exempel idéhistoria och statsvetenskap. Man är också arbetsmarknadsorienterad och flera personer har fått anställning utanför ämnet efter examen. Däribland en person på Handelshögskolan.

Särskilt noterbart

Man är framgångsrika med externfinansierade projekt. Ett framgångsrikt initiativ är "Greek shorts" - tillåtande och uppmuntrande kortseminarier kring tidiga projektidéer. Man använder det tvärvetenskapliga samarbetsorganet CIRCUS för att lyfta till exempel emotionsforskningen.

Kritiska frågor

Ämnets önskemål inkluderar bättre uppstyrning av FU-kurser samt tillsättandet av en studierektor för forskarutbildningen från institutionens sida.

Indologi resp. indologi med inriktning mot jämförande indoeuropeisk språkforskning

Allmänna observationer

Här finns en bred kompetens, såväl specialiserad som generell. Det är en dynamisk tid med flera möjligheter för framför allt jämförande indoeuropeisk språkforskning, till exempel mot kulturella studier och områdesstudier. I samtalen diskuterades möjligheten att jämförande indoeuropeisk språkforskning skulle kunna gå samman med lingvistik.

Detta skulle få en vitaliserande effekt. En annan möjlig väg vore att slå ihop indologi med iranska språk. Här finns i dagsläget planer på att inrätta ett gemensamt seminarium med iranska språk. Diskussionen kring sammanslagningar visar behovet av att göra miljöerna större vilket skulle främja forskarutbildningen.

Särskilt noterbart

Institutionens utbud av forskarutbildningskurser är för litet.

Man vill gärna se en omgjord studieplan som är mer generell och samordnad med övriga forskarutbildningsämnen på institutionen.

Kritiska frågor

Det verkar finnas hinder på administrativ nivå för samarbete över fakultetsgränserna, exempelvis med religionsvetenskap. Viktigt att sådana hinder undanröjs och det är fakultetens uppgift.

Här som inom flera andra ämnen råder personalbrist. Det leder bland annat till att man är beroende av att doktoranderna undervisar 20%.

Iranska språk

Allmänna observationer

Här finns en bredd och ett utbud av språk som det är ovanligt att det undervisas i på universitetsnivå, även internationellt sett. Ämnet bedriver utåtriktad verksamhet och har uppnått synlighet. Under forskarutbildningen får doktoranderna ta del av strategier för ansökningar av externa medel. Miljön är liten vilket påverkar möjligheterna att bedriva en effektiv forskarutbildning. Man lyfte fram svårigheterna att få seminarierna att fungera.

Särskilt noterbart

Det verkar finnas ett stort problem med seminariemiljön. Doktoranderna påtalar att tidsbrist gör det svårt att medverka i seminarier. Detta trots att seminariedeltagande rimligtvis är en del av kärnverksamheten i den vetenskapliga träningen och gäller alla doktorander vid ett universitet. Det finns också ett noterbart missnöje bland ämnets doktorander med bredden i och mängden av kurspoäng.

I flera delar av Mellanöstern där forskningen genomförs har det blivit en allvarlig säkerhetsrisk att bedriva fältforskning och dokumentation av "statslösa" språk.

Kritiska frågor

Det framstår som nödvändigt att se över kursutbudet och att frigöra mer tid för seminariedeltagande och avhandlingsarbete. Här behövs stöd för kursutvecklingsarbete med medel från institutionen eller fakulteten.

Latin

Allmänna observationer

Latinet är ett stort och brett område men ämnet är litet. Denna utmaning verkar under senare år ha hanterats främst genom att hålla fast vid professorernas egna inriktningar vid antagning av doktorander. Därmed har forskningsmiljön beskuren och möjligheter till nya perspektiv och utökat samarbete både inom och utom akademien minskat. Intresset för att stärka resurserna genom att

söka externa medel verkar också vara svagt. Det sammantagna intrycket är en forskningsmiljö som inte förmår svara mot de krav som ställs på dagens forskarutbildning.

Särskilt noterbart

Det verkar finnas oklarheter och brist på rutiner för bemanning. I självvärderingen talas det om en önskan att få "ett rimligt arbetsschema". Man undrar då om de anställda inom ämnet har mycket övertidstimmar. Detta bör absolut ses över. Det verkar i övrigt föreligga psykosociala problem inom seminariemiljön, eftersom det i självvärderingen uppges att "tonen är normalt trevlig" på seminarierna och att kritik kan "uppfattas som elaka påhopp". Dessa påståenden i en självvärdering fordrar en närmre granskning.

Kritiska frågor

Vi får intrycket av att mycket av ansvaret för forskarutbildningen läggs på den enskilda doktoranden. Under samtalen får vi höra att orsaken till att en del doktorander inte lyckas så bra är att de är "svaga".

Rutiner bör formuleras och följas så att doktoranderna slutför sin forskarutbildning i utsatt tid och inte tvingas förlita sig på eventuella ad-hoclösningar i form av tillfälliga stipendier för att finansiera ett utdraget slutskede av avhandlingsarbetet.

Ämnet står inför en pensionsavgång och för att påbörja ett nödvändigt förändringsarbete måste en rekrytering av ny professor inledas omgående. Den som rekryteras ska vara beredd att utveckla ämnet och öppna det för samarbeten och externa projekt. Doktorander som antas ska hjälpa till att vitalisera ämnet och kunna tillföra andra inriktningar än professorns egna specialiteter.

Lingvistik

Allmänna observationer

Lingvistik är framgångsrika med att söka externa forskningsprojekt.

De har också gjort prioriteringar som kunde vara intressanta för andra ämnen (bredden inte alltid en styrka) och fokuserar på tre profilområden: språkinlärning, svenska som andraspråk, samt språkdokumentation och typologi. De deltar i flera nationella nätverk, en nationell forskarskola, samt i det lokala nätverket Språk och lärande tillsammans med bland andra Utbildningsvetenskap.

Lingvistik har en del informella samarbeten med flera andra ämnen på institutionen såsom turkiska, semitiska, iranska och indoeuropeiska. De har ett seminarium om typologi och språkdokumentation i samarbete med bland annat turkiska.

Särskilt noterbart

Lingvistik är framgångsrika med externa ansökningar och förstår vikten av externfinansierade doktorander. De tar också initiativ till att utveckla kurser och förnya studieplaner men tycker att det är svårt att få stöd och gehör för detta hos institutionsledningen. En kurs i relevant statistik hör till standardutbudet i det moderna lingvistikämnet men en sådan väntar fortfarande på att förverkligas. I våra samtal får vi höra att beslutsprocesserna är tunga och att det verkar vara svårt att få medel till kursutveckling.

Kritiska frågor

Lingvistik fungerar delvis som ett informellt nav för flera ämnen – åtminstone för dem med huvudsakligen språkvetenskapliga inriktningar. Här finns en utvecklingspotential för institutionen och fakulteten att stödja mer systematiskt.

Semitiska språk respektive semitiska språk med inriktning mot assyriologi

Allmänna observationer

Utvärderingsgruppen noterade ett starkt engagemang hos medarbetarna i ämnet semitiska språk. Samtidigt riskerar ämnet att kollapsa under ambitionen att försöka upprätthålla alla traditionstyngda specialiteter.

Särskilt noterbart

Ämnet framhåller sin bredd som en styrka. Men är bredden hållbar? Arabiskan är inriktad mot moderna dialekter/varianten, litteratur och media, medan hebreiskan har biblisk/historisk inriktning. Assyriologi framstår som särskilt sårbart med bara en lektor/lärare.

Kritiska frågor

Semitiska språk är en miljö där de engagerade medarbetarna försöker göra allt och därmed riskerar att slita ut sig. Här är det viktigt att personalen får stöd i arbetet med prioriteringar. Ämnet bör få stöd av institutionen och fakulteten för att underlätta samarbetet med teologerna. Även samarbeten utanför akademien bör kunna stärkas då ämnets samhällsrelevans förefaller att vara underexploaterad. Här bör institutionen och fakulteten bevaka EU:s kommande satsningar på samverkan mellan humaniora och kreativa näringar.

Sinologi

Allmänna observationer

Sinologi har många konstruktiva idéer kring vad man kan göra gemensamt. Mastersstudenterna är välkomna till samma seminarier som doktoranderna, vilket bidrar till kritisk massa.

Särskilt noterbart

Sinologi har tänkt nytt och byggt upp ämnet från scratch. Här finns gott om initiativ till samarbeten, till exempel med Utrikesdepartementet, säkerhetspolitiska verksamheter med mera. Sinologi visar på betydelsen av att inte vara tyngd av traditioner när man vill göra prioriteringar och strategiska val. Andra ämnen skulle ha nytta av att ta del av hur man arbetat för att bygga upp sinologin. Ett yttre hot är de ökande svårigheterna att bedriva fältforskning i Kina.

Kritiska frågor

För ämnets utveckling behövs i första hand rekryteras en medarbetare med medeltidskinesiska som specialitet. Man pekar också på behovet av en ämnesöverskridande kurs i hur man skriver akademisk engelska. Ett annat önskemål är samordning på institutions- eller fakultetsnivå av seminariedagar så att doktoranderna i ett visst ämne lättare kan delta i seminarier i andra ämnen.

Turkiska språk

Allmänna observationer

Turkiska språk utgör en förhållandevis liten miljö men lyckas trots det skapa en vital och mångsidig forsknings- och utbildningsmiljö. Man har kompetens i flera språk, man har internationellt erkända och aktiva professorer, gästdoktorander i kazakiska från Kina, och man har byggt en databas av medelturkiska texter.

Särskilt noterbart

Man arbetar med en breddning mot kulturhistoriska teman i forskningen (dvs inte bara språkvetenskap).

Den jämförande turkologin är unik och finns bara i Uppsala.

Ämnet deltar i ett ERC-projekt vilket vittnar om ett framgångsrikt arbete för att attrahera externa medel.

I självvärderingen påtalar ämnet att flera doktorander söker med utländsk finansiering men att det ofta är svårt att anta dessa.

Att forska på språk som talas i auktoritära stater innebär en rad säkerhetsaspekter att ta hänsyn till.

Kritiska frågor

Ämnets internationella aktiviteter och samverkan, såsom handledarinsatser för gästdoktorander vid institutionen och handledarskap vid utländska universitet, är positivt men riskerar också att leda till att arbetsbelastningen blir för hög.

Eftersom internationalisering är en av universitetets strategiska satsningar borde sådana insatser premieras vid fakulteten.

Hur samspelar ämnets utveckling med institutionens och fakultetens mål och strategier på längre sikt?

4.3 Institutionen för moderna språk*Allmänna observationer*

Institutionen rymmer fyra forskarutbildningsämnen som vart och ett innehåller en rad olika alternativ beträffande såväl vilket språk som studeras som det disciplinära perspektiv som anläggs (språkvetenskapligt respektive litteratur-/kultur-/tvärvetenskapligt). Ämnesmiljöerna är därför små och sårbara. Institutionen framstår ändå som en sammanhållande vetenskaplig och administrativ enhet där doktoranderna välkomnas i den undervisande och forskande personalens aktiviteter.

Särskilt noterbart

Vid institutionen finns en introduktion för nyantagna doktorander, där rollfördelningen mellan handledare och doktorand beskrivs. De generiska förmågorna uppmärksammas och tränas genom att doktoranderna deltar i utövande av och diskussioner kring undervisning och kursutveckling. Även den institutionsgemensamma doktorandkursen "Forskningskommunikation och -etik", som nu är under utveckling, har fokus på perspektiv som inte examineras med avhandlingen. Med den kommer institutionens doktorander också att ha åtminstone en gemensam kurs under utbildningen.

Kritiska frågor

Vid vårt möte med institutionsledningen efterlystes bättre villkor för samarbeten inom fakulteten och även mellan fakulteterna. Institutionens ämnen är små och vissa ämnesmiljöer mer eller mindre decentraliserade. Den enskilda doktorandens möjlighet att delta i institutionens samlade vetenskapliga verksamhet och miljö kräver därför särskild uppmärksamhet och stöd från både ämne och institution.

Den begränsade tillgången till handledare i de enskilda ämnena gör att situationer där behov av eller önskemål om handledarbyte uppstår kan bli särskilt problematiska. Handledarstöd på institutionsnivå och arbetet med att ta fram en introduktion till handledaruppdraget för nyblivna handledare måste prioriteras.

FU-ämnen:

Finsk-ugriska

Allmänna observationer

Finsk-ugriska är en liten miljö där lärare och doktorander oftast befinner sig på olika platser. Man har mycket få fysiska möten och förlitar sig på kommunikationsteknologi. Man odlar en familjär stämning i kontakten mellan doktorander och personal. Ämnet samarbetar med Institutet för språk och folkminnen, men deltar i övrigt inte i några nationella samarbeten.

Särskilt noterbart

Man verkar inte ha reflekterat över vad det finns för risker förknippade med detta sätt att driva verksamheten. Till exempel riskerar bristen på fysiska möten på institutionen att underutnyttja möjliga synergieffekter och göra doktorandarbetet ensamt och isolerat. En påtaglig omedvetenhet om riskerna att bedriva verksamheten som ett "familjeföretag" framkom under mötet. Handledarskapet riskerar att bli vänskapsberoende. Samtidigt kan bristen på fysiska möten bidra till att isolera doktorandarbetet och försvåra skapandet av en vital forskningsmiljö.

Det finns ingen fysisk miljö på plats. Inga planer redovisades för hur en förändring skulle kunna ske annat än att man önskar en större forskningsmiljö. Det föreligger ett tydligt behov av att arbeta aktivt med samarbeten och projektansökningar.

Kritiska frågor

Ämnet måste professionalisera sättet att arbeta med forskarutbildningen. I det ingår kontakterna med doktoranderna, skapa en vital forskningsmiljö och utarbeta strategier för samarbeten och forskningsansökningar.

Romanska språk

Allmänna observationer

Romanska språk är ett litet ämne som har svårt att med befintliga resurser klara den bredd man har ambitionen att upprätthålla. På forskarutbildningsfronten arbetar man för närvarande med betygskriterier och rättssäker examination och att få ett handledarkollegium på plats. Ett plus är att man har bra underlag för externa samarbeten och forskningsansökningar.

Särskilt noterbart

Det finns problem med att upprätthålla forskarutbildningsnivån i italienska. Tvärvetenskapliga samarbeten behöver öka och ett strategiskt arbete upprättas för att åstadkomma det. Romanistprofessorns pensionsavgång kan ge upphov till omprioriteringar och nytänkande.

Kritiska frågor

Det är tydligt att romanska språk behöver arbeta mer aktivt med prioriteringar. Närmast tillhands ligger att släppa ambitionen att ha italienska på forskarutbildningsnivå. Romanska språk behöver också fundera mera över potentialen i att utveckla tvärvetenskapliga samarbeten. Ämnet bör se över sin bemanningsstrategi, då flera professorer är på centrala uppdrag och en professor nyligen gått i pension.

Slaviska språk

Allmänt

Ämnet har en bred verksamhet med många slaviska språk, samt historiska och samtida perspektiv, språk, litteratur, kultur. Man har ett nationellt samarbete med slavistinstitutionerna/ämnena på nationell nivå och man leder en nationell forskarutbildning.

Seminarieverksamheten är gemensam för doktoranderna och de etablerade forskarna. Ämnet genomgår ett generationsskifte. Kompetensen i slaviska språk hos lärarna är bred och man kan hjälpas åt att klara doktorander med inriktning på olika slaviska språk.

Särskilt noterbart

Ett förändringsarbete har på senare tid inletts men under flera år har arbetsmiljön varit bristfällig, vilket lett till allvarliga problem. Situationen borde ha uppmärksammats och åtgärdats av institutionen och fakulteten.

Kritiska frågor

Det är avgörande att institutionen och fakulteten noga följer upp förändringsarbetet och ser till att doktorander som drabbats av tidigare problem får det stöd som behövs. Det är också viktigt att utveckla seminariemiljön och förtydliga rollfördelningen mellan huvudhandledare och biträdande handledare.

Tyska

Allmänt

Man betonar att tyska är ett stort kulturspråk och att detta är en viktig förutsättning för ämnet som spänner över både språkvetenskap och kulturanalys. Man har samarbeten med både kulturvetare och sociologer. Man har bred handledarkompetens och väl fungerande samverkan med tyska universitet. Söktrycket på forskarutbildningen är högt men det finns enbart resurser att ta in ett fåtal doktorander. Alla doktorander som vill kan beredas möjlighet att undervisa. Man ser sig som ambassadörer för tyska som vetenskapsspråk.

Särskilt noterbart

Forskarutbildningsämnet förefaller vila på en solid grund men man behöver arbeta mer aktivt för att utvecklas och möta framtida utmaningar.

Kritiska frågor

Hur vitalisera miljön?

En fråga som ämnesrepresentanterna tog upp var vad fler gymnasielektorat skulle betyda. Det är en liten pusselbit i spelet om framtiden, men större frågor om hur man vill utvecklas på 5-10 års sikt och vilka prioriteringar och strategier som krävs för att nå målen är frågor som borde diskuteras på ett institutions- eller, ännu hellre, fakultetsgemensamt plan.

5. Doktorandperspektivet

Doktoranderna verkar mestadels nöjda med sin utbildning och många doktorander vi talade med tyckte att det var hög kompetens på handledarna. Men det finns problem och förbättringspotential.

I våra samtal med doktoranderna var variationen mellan FU-ämnena vad gäller omfång och typ av examination av FU-kurserna ett återkommande tema. De flesta doktorander har 20% undervisning i sin doktorandtjänst men hur undervisningstimmar viktas varierar mellan ämnena och detta upplevs

som en orättvisa. Hur undervisningstimmar värderas varierar dessutom mellan de doktorander som valt den femåriga varianten med 20% undervisning och de doktorander som valt den fyraåriga varianten men som dessutom gör undervisningsinsatser.

En del forskarutbildningsämnen har 90 högskolepoäng i kursdelen och detta upplevs av de allra flesta som för mycket. Det framfördes att det fanns problem att uppnå 90hp på grund av svårigheter att finna kurser eller att sådana inte ges på regelbunden basis på grund av lärarbrist och/eller bristande studentunderlag. Detta leder till att kursdelen istället fylls med läskurser med risken att kursläsningen i praktiken blir handledning. Doktoranden blir därmed ännu mer bunden till handledaren. Ett sätt att lösa detta vore alltså att minska kursdelen till 60hp samt en uppstyrning av kursutbuden.

Vad gäller kursutbuden utnyttjas samordningsmöjligheter mellan ämnen dåligt. Det vore önskvärt att studieplanerna samordnades bättre och att det inrättades fakultetsgemensamma kurser (till exempel i statistik, forskningsetik, vetenskapsteori, språkdokumentation, fältarbete, med mera). Ett önskemål är också att institutionerna och fakulteten samordnar ämnenas seminarietider bättre så att doktoranderna får det lättare att gå på varandras seminarier.

En doktorandundersökning genomfördes 2018. Hur arbetar man idag systematiskt med uppföljning och intervention utifrån de behov som påtalades där?

6. Vägar framåt för fakulteten

Sammantaget ser vi att förändringar på kortare och på längre sikt framför allt är en fråga för institutions- och fakultetsnivåerna snarare än för de enskilda ämnena som är den enhet som står i fokus för utvärderingen. En akut och nödvändig åtgärd som får direkt återverkan på de aktuella ämnena är att rekrytera en disputerad person till studierektorsposten för forskarutbildningarna på Institutionen för lingvistik och filologi. En annan viktig åtgärd på kortare sikt är att utveckla utbudet av gemensamma/ämnesövergripande kurser på FU-nivå samt att skapa en modell för omfång och examination av FU-kurser som är gemensam för alla ämnena. Viktiga åtgärder på lite längre sikt är att formulera gemensamma mål och strategier på fakultets- och institutionsnivå. Ser fakulteten de många små språkämnen, varav flera med nationellt ansvar för sitt språk, som en tillgång eller en belastning? Var vill fakulteten vara om 5–10 år?

Det är bedömarpanelens uppfattning att den stora utvecklingspotentialen finns i ämnesövergripande strategier och initiativ som drivs på institutions- och fakultetsnivå. Vi vill därför avslutningsvis peka på några möjliga utvecklingslinjer.

! öka olika typer av samarbeten – internt och externt

Alla språkämnen bör öka det nationella samarbetet för att skapa synergieffekter. För fakulteten internt behöver kursutbudet ses över och det är angeläget att skapa gemensamma, ämnesövergripande kurser. Förslag till sådana kurser eller till kursmoment inbegriper till exempel vetenskapsteori, metod, etik, källkritik, statistik, samt hur man söker projektanslag.

Ett annat sätt att befrämja samarbete är att vidareutveckla gemensam forskningsinfrastruktur, till exempel datoriserade arkiv och databaser. Det är då viktigt att hämta inspiration från Vetenskapsrådets infrastrukturpolicy och se till att forskningsinfrastrukturerna blir flervetenskapliga mötesplatser för forskning och utbildning, inklusive användarutbildning. Språkvetenskaplig fakultet har flera pusselbitar till ett sådant utvecklingsarbete, till exempel språk och dokumentation, fältarbete, språkteknologi och datorlingvistiska metoder.

I det här sammanhanget utgör den mång-/tvärvetenskapliga potentialen en viktig tillgång. Denna utnyttjas emellertid i mycket varierande grad av de olika ämnena och här skulle fakulteten kunna stödja språkämnena att gå in i fler tvärvetenskapliga samarbeten, både vad gäller forskning och vad gäller utbildning.

Samma sak gäller samverkan med omvärlden utanför universitetet. Flera ämnen har en vital samverkan men några håller en låg profil. Lyft samspelet med omvärlden. Fokusera och betona utåt de generiska kompetenser doktoranderna skaffar sig genom sin utbildning. Exponera de "ovanliga" delarna av fakultetens sammantagna kompetens, såsom diverse minoritetsspråk, fältarbetsmetoder, språkdokumentation, med mera. Framhåll som goda exempel uppdrag för myndigheter och organisationer, såsom tolkskolan och utrikesdepartementet.

En annan aspekt på externa samarbeten är anställningsbarhet. Vi tror att man bör tänka mer och öppnare kring anställningsbarhet utanför akademien än vad man traditionellt gjort inom humaniora. En del ämnen har kontakter med omvärlden (ordnar till exempel möten med myndigheter och företag), men andra verkar sakna sådana initiativ. Ibland, i vissa ämnen, finns det förstås en självklar koppling (tolkar, flyktingmottagningar, säkerhetsavdelningar mm), men det borde i vårt tycke finnas en mer generell, positiv inställning till att göra forskarutbildade personer från en språkvetenskaplig fakultet mer intresserade av och mer lockande för fler externa yrken och arbetsplatser.

! arbeta strategiskt

Av mycket av det som påpekats ovan följer att fakulteten bör prioritera och stimulera till gemensamma satsningar, satsningar som är ämnesövergripande och, i förekommande fall, fakultetsövergripande. Man behöver också utarbeta strategier för att öka mängden externa medel. En "science foresight"-kommitté kunde vara en pusselbit.

Sätt upp gemensamma mål: var vill fakulteten vara på fem till tio års sikt?

Matcha dessa strävanden med en tydligare ledning; en ledning som driver utvecklingen, gärna med incitament. Se till att universitetets olika nivåer samverkar effektivt om större projektansökningar och om utbildningssamarbeten som är fakultetsöverskridande. Resurser som universitetets forskningssekreterare, Enheten för karriär och ledning och CIRCUS (plattformen för tvärgående kultur- och samhällsforskning) bör användas i större utsträckning.

Vad gäller framtidsspaningar noterar vi att 73 % av meriteringsanställningarna innehas av kvinnor, vilket säger något om hur framtiden kommer att se ut. Har fakulteten någon plan för att attrahera fler män till fakulteten?

! öka profileringen av fakulteten – nationellt och internationellt

Språkvetenskaplig fakultet har en identitetspotential: att som Sveriges enda språkvetenskapliga fakultet profilera sig tydligare, nationellt och internationellt. Till exempel med ett gemensamt språkvetenskapligt forskarutbildningsprogram – med rika möjligheter till olika inriktningar — i stället för att som idag erbjuda en rad enskilda forskarutbildningsämnen.

En motsatt väg att gå för att vidga miljöer och stärka samarbeten är att gå samman med Historisk-filosofiska fakulteten och bilda en gemensam Humanistisk fakultet.

! främja doktorandgemenskapen vid och mellan institutionerna och stärk spelreglerna för doktoranderna

Förbättra doktorandernas möjligheter att utveckla aktiviteter och resurser över ämnesgränser – till exempel genom tillgång till och engagemang i utvecklingen av gemensam forskningsinfrastruktur och ämnesövergripande kurser.

Gör doktorandskapets praktiker och förväntningar tydligare och synligare, t ex rörande handledning, stödfunktioner, rättigheter och skyldigheter. Öka kommunikationen med studenterna och deras behov. Gör det till en rutin att diskutera hur kurserna kan förbättras.

För doktorandernas del finns risken att hamna i ett alltför tätt beroendeförhållande till sina handledare. Det finns även en risk för att forskarutbildningen inte hinns med i nödvändig grad. Bemanningen i vissa ämnen behöver därför ses över. Examinationsformerna i forskarutbildningen behöver stramas upp och en för alla forskarutbildningsämnena gemensam modell implementeras. Tydligare rutiner kring olika "kontrollstationer" under doktorandtiden behöver skapas, för att säkerställa genomströmningen och uppföljningen.

! lär av varandra

Det finns en betydande variation inom fakulteten vad gäller hur ämnena tar sig an sina utmaningar. Därmed finns också förutsättningar för att jämföra och lära av varandra. Här följer några exempel.

Nordiska språk framhåller sin bredd som sin kanske främsta styrka men har till skillnad från moderna språk och lingvistik och filologi organiserat sig som ett enda forskarutbildningsämne – men med många inriktningar. Skulle det kunna vara en modell för den nationellt och internationellt profilerade fakulteten? Nordiska, liksom datorlingvistik och lingvistik, visar också att en tillräcklig storlek på doktorandgruppen är till stor hjälp för att ge doktoranderna en stabilare tillvaro.

Sinologi har gjort en omstart/nystart och hittat många samverkansytor både inom och utanför universitetet. På ett liknande sätt finns en strategisk medvetenhet hos grekiska, som utvecklat en rad samarbeten med andra institutioner på fakulteten och med andra fakulteter, både inom undervisning och i ett framgångsrikt arbete med att vinna externa forskningsanslag. Man har också ett genomtänkt arbete kring hållbarhetsfrågor. Här kan finnas ett strategitänk och ett sätt att arbeta som fler ämnen kan ha nytta av.

Lingvistiken har lyckats göra ett antal nödvändiga prioriteringar som bland annat stärkt området språkdokumentation som är en viktig resurs för många ämnen. De arbetar också framgångsrikt med att attrahera externa projekt; iranska språk har lyckats väl med utåtriktad verksamhet och synlighet; och datorlingvistiken har framgångsrikt organiserat läsgrupper och "paper clinics".

Exemplen kan göras fler. Det finns mycket att bygga på.